

המשך להב"י וב"י דאו', משא"כ אחר הפסח היא תקנה חדשה, א"כ באם בודק בתוך הפסח כשכבר ביטל, עדיין צריך לברך.

ועפ"ז מבואר היטב למה אין אדמוה"ז מקבל ספיקו של הט"ז, והוא פוסק "וקודם הבדיקה חייב לברך על ביעור חמץ אפי' אם כבר ביטל כל חמצו קודם הפסח, שאינו מצווה לבערו מה"ת, מ"מ מד"ס חייב הוא לבדוק...". ובקו"א (סק"א) כותב וז"ל: "ואף שהט"ז מסתפק בזה, אין ספיקו מוציא מידי ודאי של המ"א והח"י, והלכך לא שייך כאן ספק ברכות להקל, ועוד שהמה הרבים". עכ"ל.

ובפשטות מה שאינו מקבל הספק, אינו (רק) לפי שהמ"א והח"י הם רוב נגד הט"ז, כי טעם זה כותב אדמוה"ז כהוספה ("ועוד"), וא"כ למה באמת אינו מקבל הספק. ודוחק לומר שזהו סתם לפי שהמ"א והח"י פוסקים כן בודאי, והט"ז רק מסתפק (כפשטות משמעות לשון הקו"א), כמובן.

אמנם עפהנ"ל ה"ז מובן: כל ספיקת הט"ז ה"ז לפי שמסתפק בכוונת המ"מ, אבל המג"א הרי אינו מסתפק בזה, שהרי כשכותב חילוק הנ"ל מציין הוא גם להמ"מ, לכן לדידי' פשיטא לי' שאם בדק בתוך הפסח לאחר שביטל, חייב לברך. וכ"ה גם לשיטת אדמוה"ז, כי גם הוא הרי לומד בבירור שכוונתו היא לאותו החילוק של הכס"מ, וכנ"ל, א"כ כבר אין להסתפק בזה, וברור שאם בודק בתוך הפסח, חייב לברך, אף אם ביטל החמץ לפני הפסח. (ומה שכן פליג אדמוה"ז על המג"א הוא, שלהמג"א צריכים להוסיף גם סברת הכס"מ כדי לומר חילוק הנ"ל, ולאדמוה"ז אין צריכים לזה, וכנ"ל).

איסור ב"י וב"י בבדיקת חמץ מדרבנן

הרב יעקב משה וואלבערג

ר"מ בישיבה

איתא בשו"ע אדה"ז (סתל"ג, יב), דמי שלא ביטל או הפקיר חמצו, חייב הוא מה"ת לבדוק, ומשבדק, אם מצא בתוך הפסח כזית חמץ שלא מצא בבדיקתו, אינו עובר למפרע בב"י ובב"י, שהרי אנוס הוא כיון שבדק כדינו.

והנה בחיוב הבדיקה מה"ת, ממשיך אדה"ז שם שזהו דוקא במקומות שרגיל לאכול בהן חמץ כל השנה, וא"א דלא נתפרר ונפל

שם פירור חמץ שיש בו כזית, ועובר עליו בב"י מה"ת, אע"פ שאינו נראה לו כל ימי הפסח, אבל שאר החדרים שאינו רגיל להכניס בהם חמץ בתדירות, וקרוב הדבר שלא נשתייר בהן כזית חמץ, א"צ לבדוקן מה"ת, אף שלא ביטל.

אבל מד"ס, אע"פ שביטל כל חמצו, חייב הוא לבדוק בכל המקומות שיש לחוש ולהסתפק שמא הכניס לשם חמץ.

והנה בתחילת ההלכה הנ"ל מדויק דווקא מי שבדק כדינו ואעפ"כ נשאר חמץ - אינו עובר עליו למפרע בב"י ובב"י, אבל מי שלא בדק והי' חמץ בביתו - עובר עליו למפרע, וכפי שמאריך אדה"ז בקו"א (שם) להוכיח את זה.

והנה לכאורה יש מקום לחקור, מהו הדין באם לא בדק במקומות שצריך בדיקה מדרבנן, והי' שם חמץ, האם עובר עליו למפרע בב"י ובב"י. והיינו, האם שייך שיהי' מקום שאמנם מה"ת אין מחוייב הוא לבדוק בו, אבל אם באמת ימצא שם חמץ, יעבור עליו בב"י ובב"י.

דהנה, באם בדק ומצא חמץ, מבאר אדה"ז "שהרי אנוס הוא כיון שבדק כדינו", וא"כ מקום שמחוייב לבדוק מדרבנן, אם לא בדק ונמצא שם חמץ, א"א לקרותו אנוס, שהרי הי' יכול לבדוק; או דלמא, במקומות שאין מחוייב בבדיקה מה"ת, שם פשוט הוא שאין עובר עליו, דאם הי' עובר עליו בב"י, הרי הי' מחוייב בבדיקה מה"ת, וכל החידוש ד"אנוס הוא", הוא דוקא במקום שמחוייב בבדיקה מה"ת ועובר עליו בב"י כשלא בדק, מ"מ, כיון שבדק כראוי, אע"פ שמצא אח"כ, אין עובר עליו למפרע, כיון שבדק ואנוס הוא.

והנה בקו"א שם סק"ג, דן בב' פרטים שמבואר מהלכה זו: (א) דמי שבדק ביתו, ומצא חמץ בביתו ביו"ט, אינו עובר עליו. (ב) מי שלא בדק ביתו, והי' שם חמץ, עובר עליו בב"י:

דהפר"ח ס"ל בדעת הטור והרא"ם, וכותב דאפילו אם בדק ביתו ואח"כ מצא חמץ - עובר עליו למפרע. וה'עולת שבת' ס"ל דלהטור הביטול שאחר הבדיקה הוא מדאורייתא, כיון דאף אם בדק, אם בפועל מצא חמץ עובר עליו למפרע, ע"כ מחייב אותו ב"י לעשות משהו שלא יעבור עליו והיינו ביטול]. אבל אדה"ז מסיק שלא קיי"ל הכי, אלא כדעת רש"י והר"ן, דאם מצא חמץ לאחר בדיקה, אינו עובר עליו למפרע. ואפילו בדעת הראש, הרי הט"ז ס"ל דהרא"ש ג"כ ס"ל דאינו

עובר על חמצו למפרע באופן שבדק, וזהו ג"כ דעת המ"א בדעת הרא"ש.

אבל מי שלא בדק והי' חמץ בתוך ביתו, מוכיח אדה"ז דבכה"ג בודאי עובר עליו (ודלא כדמשמע מהמ"א בדעת הרמב"ם והרא"ש), ומביא ע"ז ג' ראיות:

א. מהא דלאחר זמן האיסור אין נשים נאמנות לומר אנן בדקנוהו, דכיון שאינו יכול לבטלו הו"ל מדאורייתא, וכן הוא בהדיא בגמ' שם.

[והנה לכאורה צ"ב מה מוסיף הא דנשים אינם נאמנות, יותר מהא דמפורש בגמ' בדדיקת חמץ דרבנן, דמדאורייתא בביטול בעלמא סגי, והיינו דכשלא ביטל הוא מחוייב בבדיקה מה"ת, וזהו היסוד דהא דנשים אין נאמנות. ואולי הי' אפ"ל, דהא דחייב בבדיקה מה"ת, אולי זהו רק למקומות הגלויים בבית, אבל לבדוק בחורין ובסדקים, אולי אין זה מה"ת. והנה מהא דנשים אין נאמנות, אף שנאמנות בדבר שהוא בידם, ע"כ הטעם הוא משום דאיירי בבדיקה כזו שיש בה טירחא, היינו בחורין ובסדקין, ואעפ"כ אינן נאמנות אם א"א לבטל, והיינו ע"כ דהחיוב לבדוק בחורין כו' הוא ג"כ דאורייתא.

אבל לכאורה זה אינו, דהא באמת אינו מחוייב לבדוק מה"ת אלא במקום ש"רגיל להשתמש בהן חמץ כל השנה, וא"א שלא נתפרר ונפל שם חמץ", היינו לכאורה לא בחורין ובסדקין, ואעפ"כ נשים אינן נאמנות, והיינו דאפילו בדיקה כזו היא ג"כ בגדר טירחא שאין נאמנות (אף דכיון דלפועל צריכים לבדוק גם בחורין ובסדקים, וזהו טירחא, והן אומרות שבדקו כל הבית, א"כ א"א להאמינן גם על החלק שאין בו טירחא, דהן אינן יודעות שזה מה"ת וזה מדרבנן, ובגלל הטירחא אינן בודקות כל עיקר), וצ"ב].

ב. מזה דהניח בזוית זו ולא ידע מספר הככרות שהניח, ומצא בזוית אחרת, דצריך לבדוק מטעם ספיקא דאורייתא לחומרא, וא"כ מוכח דבדיקת חמץ דאורייתא.

ג. מהא דקיי"ל דמי שלא בדק חייב לבדוק ביו"ט, מזה מוכח דאם נמצא חמץ בכיתו, אף אם אינו מוצאן עובר עליו משום ב"י, דאי לא, מה מרויחים בזה שבודקין החמץ, הלא טוב לו שלא יבדוק משיבדוק, עיי"ש.

והנה מב' ראיות הראשונות של אדה"ז מוכח, דס"ל דב' החיובים - חיוב בבדיקה מה"ת, וחיוב ב"י למפרע אם מצא שם חמץ - תלויין זב"ז.

לכאורה יש מקום לומר (וכן ס"ל לכמה אחרונים) דיש חיוב מה"ת לבדוק כדי שלא יעבור עליו בב"י כשימצא חמץ, אבל כל שלא מצא החמץ, או אם מצא, אינו עובר עליו למפרע.

(והנה ברש"י מדוייק דהיוצא בשיירא ואין דעתו לחזור, אין צריך לבדוק, אף אם לא ביטל, וכבר הקשו הראשונים על שיטת רש"י, דהא כיון דלא ביטל הא עובר בב"י, וא"כ איך שייך לומר דכל שאין דעתו לחזור אין צריך ביעור.

ומבואר במהרש"ל (שם), דאיירי בחמץ שאינו ידוע, ומשום הכי אינו עובר עליו בב"י. והיינו דחמץ שאין יודעים עליו, אין עובר עליו בב"י.

וכבר הקשו האחרונים על המהרש"ל, דאם חמץ שאין יודע היכן הוא אין עובר עליו, איך שייך חיוב בדיקת חמץ מה"ת. ובגמ' מבואר דדוקא לאחר ביטול הוי בדיקת חמץ דרבנן, אבל בלי בטול הוי דאורייתא.

ויש שביארו בשיטת המהרש"ל (ברש"י), דאף דיש חיוב מה"ת לבדוק, מ"מ כל שלא מצא החמץ אין עובר עליו בב"י (עי' 'אור חדש' ריש המסכת).

אבל מזה שאדה"ז מוכיח שעובר עליו בב"י למפרע, מצד שיש חיוב בדיקה מה"ת, א"כ מוכח דתלויין זב"ז, דאם יש חיוב בדיקה מה"ת, ע"כ הכוונה היא דאם לא בדק והי' שם חמץ דעובר עליו למפרע. וא"כ, לכאורה אין מקום לומר דהגם דאין חיוב בדיקה מה"ת, מ"מ עובר עליו למפרע בב"י.

אבל לכאורה אי"ז מוכרח, דנהי דחיוב בדיקה מוכיח שיש איסור בב"י - דאם אין איסור ב"י למה מחוייב לבדוק, אבל לכאורה י"ל לאידך גיסא, דנהי דאם יש חמץ עובר עליו בב"י, אבל מ"מ כיון שאין מקום לחשוש שיש חמץ (מה"ת), א"כ אין חיוב לבדוק, אבל אם באמת הי' שם חמץ עובר עלי' בב"י ובב"י.

אבל לכאורה מהא דס"ל לה'עולת שבת' בדעת הטור - דכיון דאם מצא חמץ אפילו אם בדק עובר עליו למפרע, א"כ החיוב ביטול הוא מה"ת [וכן הוא משמעות הר"ן בריש המסכת], א"כ יוצא, דכל שאם יש בפועל חמץ אזיעובר בב"י, ע"כ מחוייב מה"ת לעשות מה שביכלתו כדי שלא יעבור, וא"כ ה"נ אם עובר בב"י באם באמת יש חמץ במקומות אלו שאינו קרוב לודאי שיש שם חמץ, א"כ הי' חייב לבדוק

בהם מה"ת, וכיון שאינו חייב לבדוק מה"ת, ע"כ שאינו עובר בב"י גם אם ימצא חמץ.

אבל לכאורה צ"ע, דהנה ההוכחה הג' של אדה"ז, דכל שלא בדק עובר בב"י, היא מזה שחייבים לבדוק ביו"ט, וא"כ ע"כ אם לא בדק ונמצא שם חמץ - יעבור בב"י, דאי לא עובר, א"כ למה יבדוק, הלא אם לא ימצא החמץ הרי לא יעבור, ואם ימצא אזי יעבור, וא"כ עדיף שלא יבדוק, עיי"ש.

והנה לכאורה הא דחייבים לבדוק ביו"ט, הוא בין במקומות שמחוייבים בבדיקה מה"ת, ובין במקומות שאין חייבים בבדיקה אלא מדרבנן, ולכאורה בשלמא במקומות שמחוייבים בבדיקה מה"ת, שפיר צריך לבדוק ביו"ט, אבל במקומות שאין מחוייבים בבדיקה אלא מדרבנן, אי נקטינן כנ"ל, דאם יש חמץ במקומות אלו אין עוברים עליו בב"י, א"כ טוב לו שלא יבדוק משיבדוק.

בקיצור: צ"ב במי שמצא חמץ במקומות שמחוייבים בבדיקה מדרבנן, האם עובר עליו למפרע ב"י, דמפשטות הדברים משמע שחייב בדיקה מה"ת וחייב ב"י תלויים זב"ז, דאם מחוייב בבדיקה מה"ת, ג"כ עובר עלי' בב"י אם נמצא שם חמץ (כדמוכח מהראיות של אדה"ז), וכל שעובר עליו בב"י, מחוייב בבדיקה (או ביטול) מה"ת, כדמוכח דס"ל לה'עולת שבת' דלהטור חייבים בביטול מה"ת, ועפי"ז היה צ"ל דאם מצא חמץ במקום כזה שאין חייבים בבדיקה מה"ת - אין עובר עליו משום ב"י וב"י.

ולאידך, מזה שחייבים לעשות בדיקה ביו"ט גם במקומות אלו, לכאורה משמע דאם מצא שם חמץ חייבים בב"י מה"ת, דאל"כ למה ל"י לעשות בדיקה במקום שאינו רגיל שיהי' שם חמץ.

חזקת בדוק

הרב אליהו נתן הכהן סילבערבערג
ראש מתיבתא ליובאוויטש דשיקאגא

בהמשך סוגיית הגמ' של 'פסקי הלכות' (ט, ב - י, א) - מבוארת שיטת התוס' כמ"פ (בד"ה "היינו תשע חנויות" ו"ספק על" ובמהרש"א שם), דכשיש ספק של חמץ בבית - או מחמת שהוכנסה לבית חתיכה שהיא ספק חמץ, או שיש ספק באם הוכנסה להבית